

Blijdenstein Nieuws 41

juni 2018

Blijdenstein Nieuws nummer 41, juni 2018

Colofon

Bestuur

voorzitter
secretaris
penningmeester

Drs. F.R. Willink
Drs. H.T. Rasterhoff
Drs. I.T.H. Hilhorst
H.M.G. Belderbos
Prof. dr. J.H.D. Wolf
Prof. dr. P.H. van Tienderen
Drs. E.M.H. Pols-van Kleef

Wetenschappelijk collectiebeheerder

Dr. A. Aptroot

Beheerder

H. van Roon

Raad van advies

Dr. Z. Debreczy
A. Farjon MSc.
Drs. W. Ferwerda
H. van Kempen
Dr. I. Rácz

Telefoonnummer

035-6231123

E-mail

info@pinetum.nl

Website

www.pinetum.nl

Bankrekening

NL67ABNA0451181565

Redactie

C.W. Bade

Oplage

750 exemplaren

Druk

de Toekomst, Hilversum, tel. 035 720 0600

Blijdenstein Nieuws is een uitgave van de Stichting Pinetum Blijdenstein en wordt gratis verspreid onder jaarkaarhouders, sponsors, bevriende stichtingen en botanische tuinen met een GNP-collectie.

Aan dit nummer werkten mee: F.H. August de Meijer, H.M.G. Belderbos, I.T.H. Hilhorst, P.D. Hoogenraad, G.A. van der Lans, H. van Roon, F.R. Willink en J.H.D. Wolf.

Op de cover:

Pinus pinaster of *zeeden*.

Het Pinetum halverwege 2018

In 2018 is ‘Plant en Eter’ het thema van het Pinetum en andere botanische tuinen. Nu is er niet heel veel eetbaar aan Coniferen, maar toch meer dan je zou denken. Dat geldt zeker voor de jeneverbes, een van de drie inheemse Coniferen die Nederland kent. Bij de opening van ‘Plant en Eter’ op 29 april, hield ons bestuurslid Jan Wolf een lezing over de jeneverbes en specifiek over de verspreiding ervan na de laatste ijstijd. Daarna vertelde Christian Pfeiffer, vrijwillige molenaar en stoker van de Anker jenever uit Weesp, over de historie van de jenever en hoe de drank wordt gestookt. De middag werd afgesloten met een proeverij van zijn voortreffelijke jenever. Op zondag 2 september volgt in het kader van het thema nog het evenement ‘Big Picnic’. Een ander belangrijk evenement in die maand is de afsluiting van het Erfgoedfestival ‘Groen in Gooi & Vecht’, op zondag 9 september. Over beide evenementen vindt u in dit nummer meer informatie.

Met de collectie en de tuin gaat het goed. De schade, veroorzaakt door de sneeuw en de stormen in de winter, begint te herstellen. Het paaseieren zoeken, de plantenmarkt en een concert van het Cuypers ensemble, waren succesvol en ‘Klein Vogelenzang’ is drukbezet.

Het project ‘Zonnepanelen’ is afgerond. 32 panelen zijn eind april op het dak van ‘Klein Vogelenzang’ geïnstalleerd.

Met het mooie weer in mei hadden wij meteen een goede start. Het project voor een nieuw podium (of paviljoen) ter vervanging van het bestaande is van start gegaan in april met de aankondiging van een architectuurprijsvraag. Hierin wordt het Pinetum bijgestaan door Architectuur Lokaal; het project is mogelijk gemaakt door een subsidie van het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie; en zonder Cato Cramer was dit project binnen het Pinetum niet van de grond gekomen. 131 architecten hebben zich ingeschreven voor deelname. Na een voorselectie selecteert de jury daaruit 4 partijen voor het maken van een schetsontwerp. Omstreeks eind september wordt de winnaar gekozen. Mogelijk kunnen wij nog in 2019 het nieuwe paviljoen in gebruik nemen.

In mei trad François Six na acht jaar af als secretaris van de Stichting Pinetum Blijdenstein. Hij is opgevolgd door Harm Rasterhoff, die deze functie al eerder vervulde. Wij bedanken François voor alles wat hij voor het Pinetum heeft gedaan, en zijn blij dat hij nog enkele taken blijft vervullen. Al met al gaan wij met vertrouwen de tweede helft van 2018 in. ●

*Robbert Willink,
voorzitter Stichting Pinetum Blijdenstein*

Vrijwilligers gevraagd voor Klein Vogelenzang

De bediening in Klein Vogelenzang wordt verzorgd door een groep enthousiaste vrijwilligers. Voor de continuïteit is versterking van het team dringend gewenst. Wij doen graag een beroep op u om onze groep vrijwilligers te komen versterken. Het is leuk en dankbaar werk, dat maar een paar uurtjes op één dag per maand vraagt. Het rooster wordt ruim van tevoren bekendgemaakt, zodat u kunt intekenen voor de datum en de tijd die u het beste schikt. Ervaring is niet nodig: u wordt ingewerkt door een ervaren vrijwilliger en werkt meestal samen met andere vrijwillig(st)ers. De lovende woorden in het gastenboek zullen u er van overtuigen dat de gasten uw werk en de sfeer in Klein Vogelenzang hogelijk waarderen.

Voor reacties of vragen:
liesbethpols39@gmail.com of
info@pinetum.nl ●

Steun het Pinetum

Het Pinetum is voor een groot deel afhankelijk van de financiële steun van particulieren en bedrijven. U kunt het Pinetum op verschillende manieren ondersteunen. Zo kunt u voor minimaal € 250 per jaar een boom adopteren, waarbij u meteen ook een meerpersoonsjaarkaart ontvangt. Ook kunt u een eenmalige schenking doen voor een specifiek project, of u kunt gedurende een langere periode een vast bedrag (fiscaal aftrekbaar) schenken. Het Pinetum is een Culturele Algemeen Nut Beogende Instelling

(Culturele ANBI, RSIN 809 674 877). Dit biedt extra fiscale voordelen voor u als schenker. In uw aangifte inkomstenbelasting mag u 1,25 keer het geschonken bedrag opnemen. Als u in de hoogste schijf valt, betaalt de fiscus dus maar liefst 65% van uw schenking.

Voor meer informatie kunt u terecht bij H.T. Rasterhoff, secretaris Pinetum Blijdenstein, tel: 035 62610032, secretariaat@pinetum.nl ●

Pinetum gaat over op zonne-energie

De Delftse student Samuel de Vries deed in 2015 een studie naar de mogelijkheden van zonne-energie in het Pinetum. Dat bleek goed mogelijk, maar alleen op het dak van Klein Vogelenzang.

Frank August de Meijer vroeg in 2016 bij meerdere leveranciers een offerte aan. De beste kwaliteit en prijs werd geleverd door SolarPartners uit Bussum. Dit bedrijf heeft ook het A. Roland Holst College van zonnepanelen voorzien en zit dichtbij voor het verlenen van service. Vervolgens moest de financiering van het project worden geregeld. Fondsenwerving werd opgestart, maar het bleek dat weinig fondsen geïnteresseerd zijn in het steunen van groene energieprojecten. We hebben meer dan een jaar gezocht naar mogelijkheden, ook bij de gemeente en de provincie. Ten slotte konden we 30% dekken met giften van de Stichting Foundation Jordaan-van Heek en de Gravin van Bylandt Stichting. We zijn hen daar zeer dankbaar voor. Want door deze giften werd het project voor het Pinetum economisch haalbaar: de investering wordt binnen 10 jaar terugverdiend, dus een verwacht rendement van 10% per jaar. Mocht u dit project alsnog financieel willen steunen, uw giften blijven van harte welkom.

In maart 2018 is de bouwvergunning verkregen die nodig was omdat het Pinetum een gemeentelijk monument is.

En uiteindelijk, na twee dagen werk, is op 26 april 2018 de installatie in gebruik genomen. Met stralend zonnig weer. De panelen zijn aan de tuinzijde op het dak van Klein Vogelenzang gemonteerd, aan de straatzijde was het niet toegestaan. Ze liggen niet meer dan twee rijen hoog op het dak, want de bomen van de tuin geven veel schaduw. De zonnepanelen zelf vallen nauwelijks op.

De capaciteit van de installatie is 9000 Wp, dit betekent dat met maximale zon er 9 kW per uur energie geproduceerd wordt. Over het gehele jaar verbruikt het Pinetum ongeveer 14.000 kWh en met een goede zomer produceren we daarvan nu 50% zelf. Al met al dus een behoorlijke besparing met groene energie voor de komende 20 jaren. In de mooie maand mei hebben we al meer dan 1000 kWh geproduceerd; een gedeelte hiervan wordt teruggeleverd aan het netwerk en van onze inkoop afgetrokken. Met trots kunnen we zeggen dat onze mooie groene tuin nu ook op groene energie draait. ●

Frank August de Meijer

Big Picnic

Zondag 2 september is de dag van de Big Picnic. De dag vormt een onderdeel van een internationaal project over voedselzekerheid en wetenschapswijsheid waar 13 landen aan meedoen. Veel botanische tuinen in Nederland nemen deel aan het project, waarin de Hortus Leiden een coördinerende rol heeft.

Op deze dag werkt het Pinetum samen met de Costerustuin, onze naaste burens, te vinden op de Zonnelaan 4-Z. De Costerustuin is deze dag geopend en zal naast rondleidingen ook versnaperingen aanbieden die gemaakt worden van de kruiden uit de tuin.

In het Pinetum kunt u op 2 september uw kleedje uitspreiden op de grasvelden tussen de bomen. Er zijn vanzelfsprekend ook genoeg stoelen aanwezig. Wij schenken deze dag Ginkgo-thee en er zal een proeverij zijn van gerechten die zijn gemaakt met ingrediënten, afkomstig van coniferen. Verder zullen er kraampjes zijn met allerlei producten en worden er rondleidingen en demonstraties gegeven. Voor kinderen worden er leuke activiteiten op touw gezet. Kortom, het belooft een gezellige, heerlijke, inspirerende en uitdagende dag te worden.

Blijdenzwijn

In het kader van de Big Picnic verkoopt de Biologische Slagerij Hilversum een droge worst. Deze worst, die de toepasselijke naam Blijdenzwijn

draagt, is gemaakt naar een oud familierecept waarin de delicate smaak van jeneverbessen volledig tot zijn recht komt. Hij is zeer geschikt om te serveren bij een drankje. Naast de Biologische Slagerij in Hilversum kunt u de worst ook krijgen in het bezoekerscentrum Klein Vogelenzang van het Pinetum. Met de aankoop van de worst steunt u het Pinetum Blijdenstein.

Bij de opening van het Big Picnic jaar heeft Christian Pfeiffer, molenaar en stoker van Anker Weesp jenever, ons meegenomen in de ontstaansgeschiedenis van de jenever en de rol die jenever heeft gespeeld in het dagelijks leven van de bewoners van Weesp. De Anker Weesp jenever wordt ambachtelijk gestookt volgens een oud recept uit 1630, gevonden in de stadsarchieven van Weesp. De pure moutwijn die wordt gebruikt, is gemaakt van gerst, rogge en tarwe. Kijkt u op de website www.ankerweesp.nl voor meer informatie. ●

Erfgoedfestival Groen in Gooi & Vecht

Een groeiend aantal prachtige locaties in de Gooi- en Vechtstreek neemt deel aan het Erfgoedfestival Groen in Gooi & Vecht.

Het Erfgoedfestival vindt voornamelijk plaats in de maanden juni, juli en augustus en biedt vele activiteiten zoals workshops, tentoonstellingen, demonstraties, wandel- en fietsroutes en lezingen. Op veel locaties kunt u bij uw bezoek stickers krijgen voor het 'Erfgoed Paspoort'. Bij inlevering van dit paspoort, gevuld met stickers, zijn aantrekkelijke prijzen te winnen, zoals een ballonvaart.

Ook voor kinderen valt er veel te beleven. Zo is er het Doeboek Groen in Gooi & Vecht, boordevol verhalen, puzzels, opdrachten, moppen en knutselideeën. Met het Doeboek kunt u met uw kinderen in het Pinetum een leuke middag beleven. Een goed idee voor de zomervakantie.

Het Pinetum organiseert op 19 juni en op 16 augustus een Festival 'Tuin Talk'. Een Tuin Talk bestaat uit een lezing van een half uur met aansluitend een rondleiding van een uur door de tuin, geheel aangepast aan het onderwerp. De Tuin Talks zijn gratis, u betaalt slechts het entreegeld.

'Het Pinetum Blijdenstein als erfgoed' is het thema op dinsdagavond 19 juni. Pieter Hoogenraad gaat in op de boeiende historie van het Pinetum, met

aandacht voor de monumenten in onze tuin.

'Eten uit het Pinetum' is het onderwerp op donderdagavond 16 augustus. Mariette Belderbos vertelt u alle wetenswaardigheden over de eetbaarheid van de planten en over de geschiedenis van het Pinetum als exotische fruittuin.

De afsluiting van het Erfgoedfestival Groen in Gooi & Vecht vindt plaats in het Pinetum op zondag 9 september. Het Goois Jeugdorkest zal op deze middag een optreden verzorgen. De afsluiting valt samen met de Open Monumentendag. Naast het optreden zal er nog veel meer te beleven zijn. Nadere informatie vindt u (te zijner tijd) op de websites van het Pinetum, www.pinetum.nl en het Erfgoedfestival Groen in Gooi & Vecht, www.groeningooienvecht.nl. ●

Plant en Eter, aanbod en consumptie van ons inheemse coniferenvoedsel

Onder de noemer ‘Plant en Eter’ staat deze zomer het thema planten en voedsel centraal in meerdere tuinen in Nederland. Voor het Pinetum reden om aandacht te besteden aan de eet- en oneetbaarheid van onze inheemse coniferen, waarbij we zullen zien dat onze coniferen model staan voor het ontstaan van complexe interacties in de natuur.

Zonder planten kan de mens niet overleven en hetzelfde geldt voor de meeste dieren. Planten zetten water, koolzuur en mineralen om in suikers en onmisbare aminozuren, de bouwstenen van eiwitten. De planten bieden hun waardevolle ingrediënten aan in onder meer bloemen, vruchten en zaden, maar verlangen daarvoor wel een prijs. Als tegenprestatie wordt vaak de hulp van “de consument” ingeroepen bij de bestuiving van bloemen en verspreiding van zaden. Andere planten verlangen weer een actieve bescherming tegen belagers die het op de bladeren voorzien hebben.

Wederzijdse afhankelijkheid

Terwijl het glashelder is dat dieren en de mens afhankelijk zijn van planten is het tegenovergestelde eveneens waar. Wat zou er van veel planten terecht komen zonder hun bestuivers of verspreiders van zaden? In de loop van de evolutie heeft zich zo een complex netwerk van wederzijdse afhankelijkheid gevormd waarbij niet alleen de interacties

tussen plant en dier belangrijk zijn maar ook die tussen planten onderling en dieren onderling. Immers, planten beconcurreren elkaar op het lokken van dieren en dieren bevechten elkaar om voedsel. De evolutie draait om innovatie en specialisatie, met wonderbaarlijk complexe interacties als gevolg. Wie hier meer over wil lezen raden we het boek “Niet zonder elkaar - bloemen en insecten” aan (Schoonhoven et al. 2015).

U zult zich afvragen wat dit alles met het thema Plant en Eter te maken heeft? Nou alles, als we bedenken dat zeker de vroege mens ook onderdeel van dit plant-dier systeem was. De eerste vraag die de vroege mens zich bij een plant gesteld moet hebben is “wat is de voedings- of geneeskrachtige waarde?” Dit vinden we terug in huidige soortnamen zoals *officinalis* (geneeskrachtig), *edulis of esculenta* (eetbaar) en *oleiferus* (olieleverend), maar ook in *Rhus toxicodendron* (giftige boom, poison ivy). De soortnaam van onze *Taxus baccata* wil zeggen: met bessen bezet.

Planten proberen potentiële consumenten te lokken door te adverteren met geurige, smaakvolle en kleurrijke vruchten of bloemen, maar de mens ging veel verder dan het verzamelen van de primair aangeboden waar. Bladeren, hout, bast en wortels bleken voor de vroege mens ook vaak interessant. Een tomeloze drang naar

De felrode sappige kegelbessen van de Taxus baccata bevatten veel suikers en vitamine C.

kennis geeft de mens een belangrijk voordeel ten opzichte van andere vruchten- en noteneters, maar heeft ook zo zijn keerzijde, zowel voor plant als mens. De plant heeft geen baat bij het aanbieden van andere delen dan vruchten en zaden en zal zich proberen te verdedigen tegen ongewenste vraat. De mens loopt bij haar exploraties naar nieuwe voedingsstoffen of medicijnen het risico van vergiftiging of zelfs de dood. We geven een inkijkje in het verbazingwekkende gebruik van onze inheemse coniferen door de mens.

Taxus

De vrouwelijke struiken van de taxus (*Taxus baccata*) produceren sappige

kegelbessen met veel suiker en vitamine C. De felrode kleur maakt ze goed zichtbaar voor vogels, maar de bessen zijn ook aantrekkelijk voor grote grazers zoals runderen, herten en paarden. Deze grazers hebben natuurlijk ook oog voor de bladeren van de taxus. Ter verdediging vormt de taxus een giftige stof, paclitaxel, die de plant beschermd tegen vraat. Niet voor niks wordt de gewone taxus ook wel de venijnboom genoemd. Overigens zijn de zaden in de kegelbes ook giftig, maar die worden door vogels in zijn geheel weer uitgepoept hetgeen de verspreiding bevordert. In 1962 vond men dat het plantengif van de taxus actief was tegen muizentumoren en

sindsdien wordt het als taxol ingezet tegen sommige vormen van kanker. De concentratie paclitaxel in bladeren is minder dan 0.1% zodat voor een kilo medicijn honderden kilos bladeren vereist zijn.

Jeneverbes

Bij de jeneverbes, ook een inheemse conifeer, zien we een vergelijkbaar systeem. Ook hier worden de kegelbessen door vogels en grote grazers graag gegeten. Sinds mensenheugenis zijn de ‘bessen’ van

de gewone jeneverbes (*Juniperus communis*) smaakmaker van vele gerechten en natuurlijk onze onvolprezen volksdrank: de jenever. De blaadjes van de gewone jeneverbes zijn weliswaar niet giftig maar wel venijnig stekelig, hetgeen de plant ook beschermt tegen vraat. Andere jeneverbessoorten, zoals de Virginische jeneverbes (*Juniperus virginiana*) en de Zevenboom (*Juniperus sabina*), zijn wel zeer giftig maar deze soorten hebben dan ook geen stekelige blaadjes om ze te beschermen tegen vraat.

Rijpe blauwe kegelbessen van de jeneverbes (Juniperus communis)

Blijkbaar is er bij jeneverbessen een trade-off tussen het investeren in stekelige blaadjes en het aanmaken van gifstoffen. Overigens heeft de giftigheid de mens er niet van weerhouden om allerlei gebruiksmogelijkheden van de plant te onderzoeken. De Egyptenaren en Romeinen gebruikten twijgjes van de Zevenboom om abortussen op te wekken. Je vraagt je af hoe zij ooit op het idee gekomen zijn om daar deze blaadjes voor te gebruiken en hoeveel menselijke slachtoffers dit geëist heeft. In Duitsland staat deze boom bekend als ‘kindermoordenaar’. In Drenthe zorgden spatels van het hout van de jeneverbes ervoor dat de melk niet ging schiften.

Gewone den

Onze derde inheemse conifeer, de gewone den (*Pinus sylvestris*), past ook in het model van verlokking en bescherming. Hoewel de zaden van de den veelal door de wind verspreid worden, zijn de kegels toch interessant voor vogels en kleine zoogdieren zoals muizen en eekhoorns. De zaden, bekend als pijnboompitten, bevatten waardevolle voedingsstoffen. Om vraat van de naalden te voorkomen investeert de den in de aanmaak van hars. Hars is dan wel niet giftig, maar bepaald niet smakelijk. Voor de mens zijn de pijnboompitten van de gewone den minder interessant vanwege hun geringe afmetingen. In de pesto gebruiken we liever grotere pitten zoals die van de parasolden (*Pinus pinea*) uit het Middellandse Zeegebied. En ook bij de den hebben exploraties door de mens tot verrassende exploitaties van

de boom en bladeren geleid. Jonge dennentopjes hebben wat minder hars en met een beetje suiker of, beter nog, gedoopt in vloeibare chocolade zijn ze volgens Duitse jagers prima eetbaar. Dennentopjes schijnen zelfs een slijmoplossende en spierontspannende werking te hebben. In Kirgizië worden jonge kegeltjes in zijn geheel gegeten in dennenappeltjesjam. En iemand heeft ooit ontdekt dat de binnenkant van de bast vermalen kan worden tot broodmeel. Hoe wanhopig moet je daarvoor zijn?

Onze inheemse coniferen en hun ‘consumenten’ laten een eenduidig patroon van interacties zien: er is een wapenwedloop aan de gang tussen de aanbieders van voedsel, de planten en de consumenten, de dieren. De aanbieders hebben er belang bij te investeren in aantrekkelijke en voedzame bloemen en vruchten, maar niet alle consumenten lijken voldoende geïnteresseerd of zijn onverzadigbaar. Dit dwingt de plant tot het opwerpen van mechanische of chemische barrières om de vraat van ongewenste delen te voorkomen. In verwondering kunnen we ons afvragen hoe een dergelijk complex systeem heeft kunnen ontstaan en hoeveel er ooit misgegaan moet zijn voordat de mens veel van de plantengeheimen had ontftuseld. ●

Schoonhoven et al. (2015). Niet zonder elkaar – bloemen en insecten. Uitgeverij Natuurmedia, Amsterdam.

Jan Wolf en Mariëtte Belderbos

Acht ontwerpers geselecteerd voor volgende fase prijsvraag paviljoen

Stichting Pinetum Blijdenstein heeft acht architectenbureaus geselecteerd voor de volgende fase in de Prijsvraag Paviljoen Pinetum Blijdenstein in Hilversum.

De ontwerpers zijn uitgenodigd voor een bureaupresentatie aan de jury, die vervolgens vier van hen zal selecteren voor deelname aan de prijsvraag voor een nieuw paviljoen voor de botanische tuin. 131 architectenbureaus uit Nederland en onder meer Zweden, België, Verenigde Staten en Polen dienden een portfolio in voor de voorselectie van de prijsvraag.

Voorselectie

De prijsvraag verloopt conform de procedure van KOMPAS Open Oproep op basis van portfolio. De voorselectie voor deelname aan de prijsvraag vond plaats op basis van een portfolio met bureau-informatie en referentiebeelden. Uit de inzendingen selecteerde de jury de volgende acht bureaus voor de volgende fase, de bureaupresentatie die eind juni plaatsvindt.

- HOH Architecten
- Enzo Valerio
- Koolhaas x Suurenbroek x Thijssen
- HappelCornelisseVerhoeven
- STUDIO MAKS
- SO - IL
- RADEMACHER / DE VRIES
- PROTOTYPE

Prijsvraag

De jury zal vier architectenbureaus kiezen, die door Stichting Pinetum Blijdenstein worden uitgenodigd voor deelname aan de ontwerpprijsvraag. Daarin wordt hen gevraagd om een schetsontwerp voor een hoogwaardig en zo open mogelijk paviljoen voor de botanische tuin, dat recht doet aan de bijzondere kwaliteiten van de monumentale tuin en collectie, en dat een waardevolle toevoeging vormt aan de grote architectonische kwaliteiten van Hilversum.

Jury

De ontwerpers werden geselecteerd door een jury onder voorzitterschap van Robbert Willink (voorzitter Stichting Pinetum Blijdenstein). De jury bestaat verder uit Ko Blok (oud-voorzitter ERA Contour BV, oud-voorzitter Neprom), Izaak Hilhorst (bestuurslid Stichting Pinetum Blijdenstein), Sylvia Karres (landschapsarchitect Karres en Brands), Milad Pallesh (Workshop Architecten, winnaar Archiprix 2016) en Koen van Velsen (Koen van Velsen architecten). Het bestuur van het Pinetum wordt geadviseerd door Cato Cramer. Secretaris van de jury is Cilly Jansen, i.s.m. Anja Romar (Architectuur Lokaal).

Deze prijsvraag werd mogelijk gemaakt door het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie. ●

Nieuws uit de tuin

Winterse weertoestanden

Je zou het bijna vergeten met deze zonovergoten maanden, maar de winter heeft zijn sporen nagelaten in het Pinetum. In december zagen we enkele oude cultivars ineenstorten onder de zware sneeuwlast. Tijdens de januaristorm vlogen de takken van de *Cunninghamia* door de lucht.

En toen we hoopten dat het voorjaar zou aanbreken, konden we de schaatsen onderbinden. De venijnige Siberische wind dreigde ook de ontluikende knoppen van de eerste bloeiende rododendrons te bevriezen. Dat mocht niet gebeuren. Dus gingen we creatief aan de slag met bubbeltjesfolie, wasknijpers en vliesdoek om de knoppen van *Rhododendron lanigerum* te beschermen. Het resultaat was verbluffend: alle knoppen hebben de vorst doorstaan en uiteindelijk heeft de rododendron prachtig gebloeid.

Paden

Dankzij een gulle gift is afgelopen winter een gedeelte van de paden in de tuin ‘verhard’ met een laag gebroken puin en zijn de randen voorzien van ijzerband. Deze ijzeren randen van 5 mm dik en 12 cm hoog (2/3 in de grond) houden de landschappelijk vormgegeven tuin, ontworpen door Copijn, in strakke lijn. Je kan er zonder schade met een grasmachine overheen en met een kantenschaar erlangs en dan is de grasrand weer perfect!

Stoer in de Schaduw

Het was schitterend warm weer op 26 mei tijdens onze eigen plantenmarkt ‘Stoer in de Schaduw’. Misschien komt het door de naam dat het zonnetje denkt eens flink voor de dag te komen?

Op het gras onder de bomen, met af en toe een briesje wind, was het in het Pinetum goed uit te houden. De keuze en het aanbod konden bijna iedere bezoeker wel verleiden tot iets moois dat nog een plekje in de eigen tuin verdiende. ●

Gerdy van der Lans en Hans van Roon

Het 'hunebed' van Huize Vogelenzang

Al spoedig nadat de eerste spa de grond in was gegaan, kregen de werkzaamheden aan het landgoed Vogelenzang met een tegenslag te kampen.

In december 1880 had Benjamin Willem Blijdenstein voor 46.000 gulden van Christiaan van Lennep het terrein van zijn toekomstige buiten aan de 's-Gravelandseweg gekocht. Nadat hij een keuze had gemaakt uit de ontwerpen van een drietal architecten werd voortvarend begonnen met de bouw van het imposante landhuis en de aanleg van de tuinen. Op het terrein lag echter een grote kei, die daarvoor eerst moest worden verplaatst.

Nauwelijks waren de werklieden met de voorbereiding van de werkzaamheden begonnen of ze troffen in de grond nog verscheidene andere reuzenstenen aan. Daaronder was er zelfs een die alle andere in grootte overtrof. De bouwers schatten het gewicht van de steenmassa op 18 à 20 duizend kilo, een schatting die overigens nogal aan de hoge kant was. Het gerucht van de vondst ging als een lopend vuurtje door de toen nog kleine Hilversumse dorpsgemeenschap. Veel dorpelingen waren ervan overtuigd dat de stenen tot een hunebed behoorden zoals die in Drenthe te vinden waren. Dat was niet zo verwonderlijk want over de herkomst van de keien die in het Gooi werden aangetroffen was nog weinig bekend. Sommigen dachten dat die door

reuzen waren rondgestrooid. Er was zelfs een boer die ervan overtuigd was dat de kei op zijn erf aangroeide als het regende. De Hilversumse kei, die prijkt op het Keiplein, werd pas in 1916 op de Westerheide ontdekt en vijf jaar later naar het dorpscentrum vervoerd. Wel was er eerder, rond 1800, in de Lage Vuursche een grote kei opgedolven, die daar nog steeds kan worden bewonderd. Inmiddels is bekend dat de zwerfkeien in het Gooi tijdens de voorlaatste IJstijd, het Salien (238.000 -126.000 jaar geleden) met de ijsmassa vanuit Scandinavië naar ons land zijn meegebracht. Zo ook de stenen op het landgoed Vogelenzang. Maar voor het maken van een hunebed zijn ze nooit aangewend. Dat zou hebben moeten blijken uit archeologisch onderzoek. Maar voor zover bekend heeft dat onderzoek nooit plaatsgevonden. En ook nergens is vastgelegd dat er - zoals in Drenthe - bij de keien voorwerpen zoals prehistorisch aardewerk, stenen werktuigen of een keienvloer zijn aangetroffen.

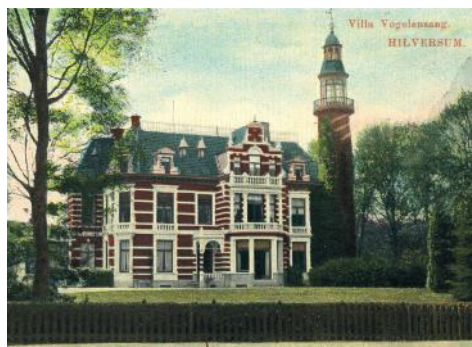
Op de schets die tekenaar Lion Schulman in de jaren tachtig van de negentiende eeuw vervaardigde, is naar men veronderstelt de steenmassa voor Huize Vogelenzang afgebeeld. Met een beetje fantasie kun je achter de drie stenen de ramen en het dak van een huis door het gebladerde zien schemeren. Verschillende schrijvers uit die tijd maken gewag van een of meer stenen op deze plek. Notaris Albertus

Schets van Lion Schulman waarschijnlijk voorstellende de steenmassa bij Huize Vogelenzang, 1880-1885 (bron: Collectie Hilversum).

Perk zag in 1866 op deze plaats, die toen nog tot het landgoed Lindenheuvel behoorde, ‘eene keisteen, in grootte dien van de Vuursche evenarende’. En de Hilversumse hoogleraar J.A. de Rijk beschrijft in 1905 de ontdekking van de andere stenen uitvoerig in zijn *Gooise Wandelingen*: ‘Maar, sla Uw oog eerst op het reusachtige steengevaarte, voor den geweldigen steen van de Vuursche niet onderdoende, die voor het fraaie lusthuis ligt, slechts weinige ellen van zijn oorspronkelijke plaats’. De Hilversummer C. Boekschoten, die aantekeningen maakte van de keien die hij in zijn woonplaats en in de omgeving daarvan aantrof, meldt dat de keien bij de ingang van het landgoed lagen. Hij noemt zelfs de

afmetingen van de grootste steen: 2 m. lang, 1,30 m. hoog en 1,40 m. breed. Maar op de foto’s van Villa Vogelenzang is er helaas niets van de stenen terug te vinden.

Afbeelding van Huize Vogelenzang, waarop het veronderstelde hunebed helaas niet is te zien.

Na het overlijden van Blijdenstein in 1914 stond de villa lange tijd leeg. In 1930 werd het huis afgebroken en werd begonnen met de aanleg van de Blijdensteinlaan en de Laan van Vogelenzang. De keien vormden een belemmering voor de werkzaamheden en werden daarom opgeslagen op de gemeentewerf bij de Nieuwe Haven. Daar raakten de reuzenstenen in vergetelheid, totdat ze in 1958 een onverwachte nieuwe bestemming kregen. Een oudere ambtenaar van Gemeentewerken, die betrokken was bij de inrichting van een nieuwe kinderspeelplaats aan de Jan van der Heijdenstraat, herinnerde zich de keien. Op zijn voorspraak werden die verplaatst naar de nieuwe speelplek en kregen daar een functie als speelobject. De kinderen uit de buurt konden de hoop stenen wel waarderen en klommen er graag op zoals op de foto is te zien.

De speelplaats werd rond 2006 opgeheven om plaats te maken voor

parkeerplaatsen. Dat gebeurde in het kader van de stedelijke vernieuwing van de buurt Liebergen. Maar de keien bleven en kregen een plaats in de groenstrook van de Jan van der Heijdenstraat bij de kruising van die straat met de Oosterengweg, de Kamerlingh Onnesweg en de Liebergerweg. Nauwelijks waren de reuzenstenen gewend aan hun nieuwe plek of ze verhuisden opnieuw. De gemeentelijke landschapsarchitect, die zocht naar een passende inrichting van het nieuwe Ooievaarsplein, bedacht dat de keien daar uitstekend dienst konden doen als speelobject. Aldus werd besloten en de stenen gingen in juni 2008 op transport naar dit intieme pleintje een paar blokken verderop.

Maar de gemeente had buiten de bewoners van de Jan van der Heijdenstraat gerekend. Onder aanvoering van een oud-medewerker van de dienst Publieke werken kwamen die in het geweer tegen de verplaatsing

De keien op de kinderspeelplaats aan de Jan van der Heijdenstraat, circa 1958 (bron: Streekarchief Gooi en Vechtstreek).

De groep keien zoals die thans ligt op het Ooievaarsplein (foto: auteur).

van ‘hun’ keien. Het was dezelfde ambtenaar die destijds verantwoordelijk was geweest voor de plaatsing van de stenen op de speelplaats aan de Jan van der Heijdenstraat. ‘Het is nu een kale zoi, we zijn gewend aan die stenen.’ En ‘mijn vader heeft nog op die kei gespeeld’, klonk het vanuit de hevig verontwaardigde omwonenden. Verantwoordelijk wethouder Ben Hammer, die kort tevoren nog had gewezen op het belang van burgerparticipatie, kreeg behalve de buurt ook de hele gemeenteraad over zich heen. Barend Smit, de fractievoorzitter van D66, noemde de verplaatsing zelfs ‘onbeschoft’ en ‘onbeholpen’. Geconfronteerd met zo veel onverwachte oppositie koos de geplaagde wethouder eieren voor zijn geld. Hij ging diep door het stof, bood zijn excuses aan en kocht zo gauw mogelijk een set nieuwe stenen. Waarschijnlijk ook keien die tijdens de IJstijd vanuit Scandinavië met de

ijsmassa waren meegevoerd, maar die ergens in Oost-Duitsland waren blijven liggen. Die reuzenstenen werden keurig in de groenstrook van de Jan van der Heijdenstraat neergelegd en prijken daar nog steeds. En het ‘hunebed van Vogelenzang’: dat siert nu dus het Ooievaarsplein. Het zijn zwerfkeien die hun naam eer aandoen: vanuit Scandinavië hebben ze via Huize Vogelenzang, de Oude Haven en de Jan van der Heijdenstraat nu een plek op dit pleintje in de Liebergen gevonden. ●

Pieter Hoogenraad

Bij het schrijven van dit artikel heb ik dankbaar gebruik gemaakt van de informatie in het artikel van J.A. Bakker in TVE1980-03 en dat van G.J. Boekschoten in Wij in Hilversum, nr. 35, nov. 1964, alsmede van de informatie die ik kreeg van Paul Portheine, senior adviseur openbare werken bij de gemeente Hilversum.

HSG schaakclub van het jaar

Het Hilversums Schaakgenootschap (HSG) is de trotse winnaar van de Verenigingsprijs 2017. Deze prijs wordt jaarlijks door de Koninklijke Nederlandse Schaak Bond (KNSB) uitgereikt aan de snelst groeiende schaakvereniging in ons land. Het jaarlijkse toernooi in het Pinetum heeft ongetwijfeld bijgedragen aan de groei van de vereniging.

HSG Hilversum kreeg er het afgelopen jaar niet minder dan 44 nieuwe leden bij en kwam, wanneer het aantal vertrekkende leden daarvan wordt afgetrokken, op een saldo van 26 nieuwe leden. De Hilversumse vereniging was daarmee verreweg de grootste groeier op landelijk niveau. De prijs bestaat uit een geldbedrag van 1.000 euro.

Jeugschaaktoernooi in het Pinetum

Voor de jeugdafdeling van de Hilversumse schaakclub maakte een opmerkelijke groei door: van vijftien naar zestig leden. Veel van die jongeren

strijden jaarlijks in het Pinetum om de Blijdensteintrofee. De trofee en het toernooi zijn genoemd naar de stichter van het Pinetum, Benjamin Willem Blijdenstein, die in zijn tijd actief lid was van het schaakgenootschap. Het jeugschaaktoernooi, dat dit jaar voor de vijfde keer plaats vond, trekt jaarlijks meer deelnemers uit het hele land. De Blijdensteintrofee, de unieke prijs die de beste schaker of schaakster van het toernooi mee naar huis mag nemen, geldt als een felbegeerde trofee in de jeugschaakwereld. De bijzondere locatie van het toernooi en de lessen die de HSG in het Sint Aloysius College geeft aan diverse groepen kinderen, hebben ongetwijfeld bijgedragen aan de sterke groei van de jeugdafdeling. Veel nieuwe leden zijn overigens afkomstig van gezinnen van expats uit Oost-Europa en Azië.

De HSG is een mooi voorbeeld van het toenemende enthousiasme voor de schaaksport in Nederland. De club organiseert aparte trainingen voor huisschakers, vrouwen en clubleden tot een bepaalde rating. Daarmee verhoogt de HSG zijn aantrekkelijkheid voor een brede groep schakers. Het Pinetum Blijdenstein heeft de HSG van harte gefeliciteerd met deze eervolle prijs en hoopt dat de Hilversumse jeugdschakers nog vele jaren in de tuin hun triomfen mogen vieren. ●

Pieter Hoogenraad

Evenementen zomer- najaar 2018

Zondag 17 juni: HSG Jeugd Schaaktoernooi van 10.00 tot 18.00 uur

Dinsdag 19 juni: ‘TuinTalk’ door Pieter Hoogenraad:
‘Het Pinetum Blijdenstein als Erfgoed’ met aansluitend een rondleiding, van 19.30 tot 21.00 uur.

Zondag 8 juli: Rondleiding ‘Plant & Eter’ om 14.00 uur.

Zondag 12 augustus: Rondleiding ‘Plant & Eter’ om 14.00 uur.

Donderdag 16 augustus: ‘TuinTalk’ door Mariette Belderbos: ‘Eten uit het Pinetum’ met aansluitend een rondleiding, van 19.30 – 21.00 uur.

Zondag 26 augustus: Go-toernooi van 9.00 tot 17.00 uur.

Zondag 2 september: Big Picnic van 12.00 tot 17.00 uur.

Vrijdag 7 september 17.00 uur: Opening expositie ‘Ontwerpen voor een podium/paviljoen’. Daarna tot en met half oktober alle weekenden te zien.

Zaterdag-zondag 8-9 september, 12.00-16.30 uur

Zaterdag-zondag 15-16 september, 12.00-16.30 uur

Zaterdag-zondag 22-23 september, 12.00-16.30 uur

Zaterdag-zondag 29-30 september, 12.00-16.30 uur

Zaterdag-zondag 6-7 oktober, 12.00-16.30 uur

Zaterdag-zondag 13-14 oktober, 12.00-16.30 uur

Zaterdag-zondag 8-9 september: Open Monumentendagen met rondleidingen om 14.00 uur.

Zondag 9 september: Afsluiting Erfgoedfestival ‘Groen in Gooi & Vecht’ met een bbq om 15.00 uur, een concert van het Goois Jeugd Orkest om 16.00 uur en een borrel ter afsluiting.

Zondag 14 oktober: Rondleiding ‘Plant & Eter’ om 14.00 uur

Zondag 16 december: Kerstboomrondleiding om 14.00 uur

**Kijkt u voor verdere informatie op
www.pinetum.nl of op onze Facebookpagina.**

Botanische tuin Pinetum Blijdenstein

Bezoekadres	Pinetum Blijdenstein Van der Lindenlaan 125	
Postadres	Postbus 49 1200 AA Hilversum	
Telefoon	035-6231123	
E-mail	info@pinetum.nl	
Website	www.pinetum.nl	
Openingstijden	maandag t/m vrijdag: 09.00 tot 16.30 uur zaterdag en zondag: 12.00 tot 16.30 uur	
Toegangsprijzen	kinderen tot 12 jaar kinderen vanaf 12 jaar en volwassenen op woensdag is de toegang gratis	€ 1,00 € 2,50
Abonnementen	éénpersoons jaarkaart meerpersoons jaarkaart (max. 4 pers)	€ 20,00 € 35,00

Met uw jaarkaart steunt u het Pinetum en heeft u gratis toegang tot het Pinetum. Bovendien heeft u gedurende het jaar eenmaal gratis toegang tot de botanische tuinen van Amsterdam, Delft, Kerkrade, Leiden en Wageningen.

Zie voor informatie over de tuinen www.botanischetuinen.nl